

NAAR EEN HOGER UITKOMSTPERCENTAGE VAN WEIDEVOGELLEGSLS

Henk Bulder

Stichting Weidevogelbescherming De Monden, september 2010

Zoals uit eigen onderzoek is gebleken, werkt de traditionele methode van weidevogelbescherming averechts (zie referentie 1, 2, 3). De winst die met de beperking van verlies door werkzaamheden wordt bereikt, wordt meer dan teniet gedaan door de toename van predatie. Het uitkomstpercentage is daardoor in de meeste gevallen flink lager. Deze onderzoeksresultaten worden onderschreven door Alterra, Sovon, Landschapsbeheer Nederland en de Bond van Friese Vogelwachten. Ook de boeren herkennen zich erin.

Betekent dit nu het definitieve einde van de weidevogelbescherming en dus ook van de nazorg bij eieren rapen in Friesland? Dat hoeft niet, wanneer men althans bereid is lering te trekken uit de oorzaken waarom de traditionele weidevogelbescherming (en dus ook de nazorg) niet werkt.

Het bestrijden van steeds meer predatoren, zowel legaal (ontheffingen) als illegaal (bijv. vergiften) is zeker niet de oplossing. In plaats daarvan moet het achterlaten van zicht- en geursporen in het land die de weg wijzen naar de nesten zowel voor zichtjagers als nachtjagers worden voorkomen. Het fabeltje dat als je maar 's ochtends het land ingaat er 's nachts geen geursporen meer aanwezig zijn moet de wereld uit. Geursporen blijven minimaal drie dagen in het land aanwezig wanneer er althans niet een plensbui overheen is gegaan. Hoewel het onzichtbaar markeren van nesten (chips) aantoonbare verlichting geeft bij de predatie door zichtjagers, voorkomt ze de predatie door nachtjagers niet.

De enige oplossing die overblijft, is erg simpel: blijf uit het veld zolang het niet strikt nodig is het te betreden. Helaas hebben veel vrijwilligers en nazorgers in het verleden een verkeerde werkwijze aangeleerd. Veel van deze vrijwilligers blijven die methode gebruiken omdat het zo plezierig is om in het veld te lopen. Bovendien krijgen ze niet te horen dat ze ermee moeten stoppen, omdat de nieuwe inzichten vaak nog niet tot de coördinatoren zijn doorgedrongen. Een goede voorlichtingscampagne is daarom gewenst.

Aangeleerde wijze van bescherming

Vrijwilligers gaan vanaf begin maart vaak in groepjes het veld in om nesten visueel op te sporen en met stokken te markeren. Het land is dan nog onbewerkt en de vrijwilligers weten ook niet welk gewas erin komt. Er wordt op voorhand geen verschil gemaakt tussen de percelen. Nesten worden gemarkeerd op het moment dat ze gevonden worden. Er wordt dus ook geen rekening gehouden met het moment dat het land bewerkt gaat worden. Gevonden nesten worden wekelijks visueel geïnspecteerd. Percelen worden dus wekelijks betreden. Wanneer het gewas is gepoot of gezaaid, worden de percelen opnieuw betreden op zoek naar nesten. Daarbij wordt meestal geen onderscheid gemaakt naar gewas. Op beweide land worden nestbeschermers over de nesten geplaatst om vertrapping door koeien en schapen te voorkomen.

Op deze manier wijzen geursporen en zichtsporen (stokken, nestbeschermers) de

weg naar de nesten, waardoor predatoren maximaal worden geholpen. Door te discrimineren naar gewas en het veld alleen te betreden op het moment dat de werkzaamheden worden uitgevoerd, kan dit probleem worden ondervangen.

Grutto - Jan van der Greef

Kansen en bedreigingen bij verschillende gewassen

Aardappelen

Op percelen met aardappelen worden vaak verschillende bewerkingen kort na elkaar uitgevoerd. De boer krijgt bij het ploegen nogal eens een zwerm meeuwen en/of een groep kraaien achter zijn trekker aan. Die vogels zijn uit op het verorberen van de wormen, vermorzelde muizen en ander bodemleven dat boven komt. Eieren van weidevogels zijn dan een aangename aanvulling op dit menu. Het is dan ook niet verwonderlijk dat na het poten van de aardappelen vaak meer dan 90% van de gemarkeerde nesten ten prooi valt ondanks alle inspanningen van de boer om de nesten te verplaatsen of er omheen te werken.

Er zijn boeren en vrijwilligersgroepen die om die reden zeggen dat weidevogelbescherming pas begint wanneer het gewas erin zit. Dit is echt de slechtste benadering. Op die manier combineer je maximaal verlies door werkzaamheden met maximale predatie. Het is beter om te beginnen met beschermen na het poten. Overleg met de boer wanneer hij van plan is te gaan aanaarden en markeer de nesten pas wanneer de boer het land op gaat. Hierdoor voorkom je veel predatie.

Bieten

Bij bieten worden er minder bewerkingen kort na elkaar uitgevoerd dan bij aard-appelen. Toch is de situatie vergelijkbaar. Nadat het gewas erin zit, wordt er alleen nog aangeaard en/of geschoffeld. Overleg met de boer of en wanneer hij dat van plan is en markeer de nesten wanneer hij het land in gaat om de bewerking uit te voeren.

Graan

Bij graan kan het lonen om de nesten te markeren voordat er wordt gezaaid. Als graan eenmaal is gezaaid, doet de boer alleen nog aan gewasbescherming. Hier-voor is geen markering van nesten nodig. De kans dat er een nest in een spuit-spoor van de trekker ligt, is zo minimaal dat het de inspanning niet loont.

Maïs

Maïs is het laatste gewas dat het land op komt. Vaak zijn de eerste legsels al uit voordat het land bewerkt wordt of zijn de nesten al in een vergevorderd broed-stadium. Hier loont het dus echt om nesten te beschermen voor het zaaien van het gewas. Wacht wel met markeren totdat de boer daadwerkelijk het land op gaat. Op vers ingezaaide maïspercelen worden vaak tweede legsels gemaakt door kieviten en scholeksters waarvan het eerste legsel verloren is gegaan. Sinds het verplicht schoffelen van maïspercelen is afgeschaft, is het absoluut overbodig nesten op ingezaaide maïspercelen te markeren.

Gras

We maken onderscheid tussen hooiland en land voor beweiding. Wij hebben onze vrijwilligers altijd aangeraden uit beweid land weg te blijven. De legseldichtheden zijn op het beperkte areaal beweid land in onze regio zo gering dat de kans dat er een nest verloren gaat door het vertrappen door koeien of schapen zo klein is dat het de moeite niet loont. In andere regio's kan dat anders zijn, maar ook hier geldt dat het aanbrengen van nestbeschermers rovers lokt door geursporen.

Op hooiland is de tijd tussen het maaien van de verschillende snedes over het algemeen te kort om legsels uit te broeden. Daarom is het van belang de nesten direct voorafgaand aan het maaien te markeren. Hiervoor zullen meerdere vrijwil-ligers moeten worden ingezet omdat het moeilijk is alle nesten op te sporen zon-der het veld in te gaan. Als alternatief kan de boer één of twee vrijwilligers mee-nemen op de trekker, waarmee de kans op het vinden van nesten wordt vergroot. Als er gemaaid wordt, is van belang dat het van binnen naar buiten gebeurt, van-uit het midden van het perceel naar de slootkanten. Hierdoor kunnen eventueel aanwezige kuikens (en andere dieren) een veilig heenkomen zoeken.

Je kunt je terecht afvragen hoe de boer de legsels tijdens het maaien het best kan sparen. Uit eigen ervaring is gebleken dat wanneer er om de legsels heen wordt gemaaid, ze veelal toch nog worden gepredeerd omdat de stroken ongemaaid gras erg opvallen en kraaien snel doorhebben dat daar eieren te halen zijn. Het valt daarom te overwegen om de eieren uit het nest te nemen, het gras te maaien en de eieren weer terug te leggen in het oorspronkelijke kuiltje. Men zou zelfs, om

kraaien af te leiden, kunnen overwegen hier en daar een smalle strook gras te laten staan waar geen nesten aanwezig zijn. Als men er toch liever omheen maait, doe dat zeer ruim of laat (bij hoge legsel dichtheden) blokken gras staan.

Zwarte kraai - Jan van der Greef

Overige gewassen

Bij braak worden verschillende gewassen gebruikt. Met name bij phacelia maar ook wel bij bladrammenas zien we dat veel legfels van Kieviten en scholeksters worden verlaten op het moment dat het gewas een groeisput maakt. Het gewas is te dicht en overwoekert het nest. Kieviten en scholeksters houden van uitzicht. Ook hennep is een gewas met een erg dichte structuur waardoor ook hier de legfels veelal worden verlaten. Hier is weinig tegen te doen.

Zinnvolle beschermingsactiviteiten zijn samengevat

- Aardappelen: alleen beschermen bij aanaarden.
- Bieten: alleen beschermen bij aanaarden en schoffelen.
- Graan en maïs: beschermen tot het gewas is gezaaid.
- Beweid land: niet beschermen.
- Hooiland: intensief beschermen met meerdere vrijwilligers.

Aangepaste werkwijze

Boeren en loonwerkers op de trekker zijn in de beste positie om nesten op te sporen. Als ze gewend zijn zelf nesten op te sporen, moeten ze daar gewoon mee doorgaan. Voor de meeste loonwerkers is er waarschijnlijk een andere beloningsstructuur nodig om ze zover te krijgen dat ze oog hebben voor mogelijke nesten.

Voor boeren die vertrouwen op de hulp van vrijwilligers is de volgende werkwijze aan te raden.

De vrijwilliger die aan de boer gekoppeld is, bespreekt voorafgaand aan het broedseizoen het bouwplan met de boer. Daarbij wordt afgesproken op welke percelen, voorafgaand aan de soort bewerkingen, nesten worden gemarkeerd. Er wordt een kaart gemaakt waarop de percelen worden genummerd. Zowel de boer als de vrijwilliger heeft hier een kopie van. Deze kaart is van belang voor de duidelijke communicatie tussen boer en vrijwilliger tijdens het broedseizoen.

De vrijwilliger spoort nesten op met de verrekijker/telescoop vanuit de auto, die als mobiele schuilhut dienst doet. Hij markeert de nesten voor zichzelf in de berm en gebruikt een gps-apparaat om deze markeringen terug te kunnen vinden. Hij gebruikt daarbij niet te opvallende markeringen om te voorkomen dat onwetende voorbijgangers of onverlaten ze wegnemen. Hij noteert de nestgegevens en de geschatte afstand tot het nest. Hij tekent de nesten op zijn kaart in (of gebruikt daarvoor een computerprogramma).

Zodra de boer (of zijn loonwerker) percelen gaat bewerken, geeft hij de betreffende perceelnummers door aan de vrijwilliger. Deze gaat vervolgens de op het perceel aanwezige nesten markeren. Hierdoor worden zowel zicht- als geursporen in het land aangebracht. De geursporen zijn niet van belang omdat deze door de boer tijdens de meeste bewerkingen worden uitgewist. Ook de zichtsporen hoeven geen belemmering te vormen, zolang de tijd tussen markeren en bewerken kort is en de boer de markeringen tijdens het bewerken van het land wegneemt.

Controle van de nesten gebeurt door de boer tijdens de bewerking. Eindcontrole van de nesten gebeurt door de vrijwilliger pas nadat het broeden voorbij is. Dit laatste is op basis van de vinddata van de nesten goed in te schatten.

Consequenties

De aangepaste manier van werken bevat een aantal elementen die eenvoudig zijn. Echter, het vereist een intensief contact tussen boer en vrijwilliger. Van de vrijwilliger wordt verwacht dat hij in het broedseizoen zeven dagen per week stand-by is en van de boer wordt verwacht dat hij de discipline heeft om de vrijwilliger te bellen zodra hij of zijn loonwerker percelen gaat bewerken.

Voor wat betreft Friesland: eieren rapen zou eigenlijk verboden moeten worden, maar kan in aangepaste vorm wellicht op beperkte schaal worden toegestaan. De vrijwilliger die de nazorg doet, krijgt alleen toestemming te rapen bij de boer waarmee hij samenwerkt. Het nadeel voor hem is, dat hij alleen kan rapen in een beperkt areaal. Daar staat wel tegenover dat hij het alleenrecht heeft, dus niet bang hoeft te zijn dat anderen hem voor zijn. Als hij al eieren raapt, laat hij dan alleen rapen op percelen waar aardappelen in komen (zie *aardappelen* onder "kansen en bedreigingen"). Nazorg heeft alleen zin volgens de hier beschreven aangepaste werkwijze.

Financiën

Van een boer kan niet verwacht worden dat hij aan deze werkwijze meewerkt zonder dat er een vergoeding tegenover staat. Ook van de vrijwilliger kan niet verwacht worden dat hij zeven dagen per week stand-by is en reiskosten maakt

zonder dat er een vergoeding tegenover staat. Dit betekent dat er waarschijnlijk gewerkt moet gaan worden op basis van een contract met een overkoepelende organisatie. Hoe simpel dit misschien mag lijken, dit wordt naar verwachting het grootste struikelblok op weg naar de hier voorgestelde aangepaste werkwijze. Allereerst zal er geld beschikbaar moeten komen voor gebieden buiten de Ecologische Hoofdstructuur. Verder zal de betreffende koepelorganisatie onafhankelijk moeten zijn en geen vrijwilligersorganisaties moeten buitensluiten.

Te verwachten resultaten

Wanneer men besluit helemaal te stoppen met weidevogelbescherming, zal dat op bouwland in de meeste gevallen leiden tot een hoger uitkomstpercentage (in ons gebied is dat gegaan van 35 naar 60%). Het verlies door werkzaamheden neemt weliswaar toe (bij ons van 10 naar 20%), maar het verlies door predatie daalt sterk (bij ons van 50 naar 20%).

Bij de voorgestelde aangepaste werkwijze is te verwachten dat naast minder predatie ook het verlies door werkzaamheden zal afnemen waardoor het uitkomstpercentage verder kan stijgen naar 70 tot 75%, een percentage waarbij de weidevogelstand niet verder afneemt.

Op hooiland zal het stoppen met bescherming naar verwachting leiden tot een lager uitkomstpercentage. Door de bescherming op hooiland anders aan te pakken, kan het uitkomstresultaat juist worden verbeterd.

Toekomstige verbeteringen

Zodra de boer beschikt over gps kan de werkwijze verder versimpeld worden. Alleen bij de eerste bewerking is het nu nog nodig dat de vrijwilliger de nesten markeert. Zodra de boer het nest tijdens de bewerking heeft gespaard en de coördinaten heeft vastgelegd, is de plaats ervan voor alle volgende bewerkingen bekend en hoeft het nest dus niet opnieuw gemarkeerd te worden. Wel blijft het noodzakelijk dat de boer de vrijwilliger belt voor een volgende bewerking omdat er immers nieuwe legsels kunnen zijn bijgekomen die wel moeten worden gemarkeerd.

De eindcontrole wordt nu ook een stuk eenvoudiger. Wanneer de gps-coördinaten door de boer aan het eind van het broedseizoen aan de vrijwilliger worden doorgegeven, is het voor hem veel simpeler om de restanten van nesten op te sporen voor de eindcontrole dan op basis van zijn bermmarkering en de geschatte afstand, zeker als de boer de nesten heeft verplaatst tijdens de bewerking.

Referenties

- 1 Bescherming versterkt achteruitgang weidevogels, St.Wvb De Monden, 2009
 - 2 Bescherming versnelt achteruitgang weidevogels, St.Wvb De Monden, 2010
 - 3 Weidevogelbescherming een conceptuele dwaling, St.Wvb De Monden 2010
- De rapporten staan op de website van Stichting Weidevogelbescherming De Monden: [Http://weidevogel.info/pages/selection.asp?cat=onderzoeksrapporten&m=9](http://weidevogel.info/pages/selection.asp?cat=onderzoeksrapporten&m=9).